

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

I. ÚS 87/2014-43

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 10. septembra 2014 v senáte zloženom z predsedu Petra Brňáka a zo sudcov Milana Ľalíka a Marianny Mochnáčovej prerokoval sťažnosť Z. T. a M. T., zastúpených spoločnosťou Procházka & partners, spol. s r. o., Búdková 4, Bratislava, konajúcej prostredníctvom konateľa a spoločníka JUDr. Radoslava Procházku, vo veci namietaného porušenia ich základných práv podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky v spojení s čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a práv podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd v spojení s čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 9 Sžso 19/2012 z 29. mája 2013 a konaním, ktoré mu predchádzalo, a takto

r o z h o d o l :

1. Základné právo Z. T. a M. T. na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky v spojení so základným právom vlastniť majetok podľa čl. 20 Ústavy Slovenskej republiky a právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd v spojení s čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej

republiky sp. zn. 9 Sžso 19/2012 z 29. mája 2013 a konaním, ktoré mu predchádzalo, p o r u š e n é b o l o .

2. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 9 Sžso 19/2012 z 29. mája 2013 z r u š u j e a v e c s a v r a c i a Najvyššiemu súdu Slovenskej republiky na ďalšie konanie.

3. Najvyšší súd Slovenskej republiky j e p o v i n n ý uhradiť Z. T. a M. T. trovy konania v sume 275,94 € (slovom dvestosedemdesiatpäť eur a deväťdesiatštyri centov) na účet ich právneho zástupcu do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

O d ô v o d n e n i e :

1. Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) podľa § 25 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) uznesením č. k. I. ÚS 87/2014-16 z 5. marca 2014 prijal na ďalšie konanie sťažnosť Z. T. a M. T. (ďalej len „sťažovatelia“), vo veci namietaného porušenia ich základných práv podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) v spojení s čl. 20 ústavy a podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) v spojení s čl. 1 Dodatkového protokolu k dohovoru (ďalej len „dodatkový protokol“) rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 9 Sžso 19/2012 z 29. mája 2013 (ďalej len „najvyšší súd“ a „rozsudok najvyššieho súdu“) a konaním, ktoré mu predchádzalo.

2. Najvyšší súd v odvolacom konaní vo veci preskúmania rozhodnutia správneho orgánu napadnutým rozsudkom potvrdil rozsudok prvostupňového Krajského súdu v Trnave (ďalej len „krajský súd“) sp. zn. 14 S 25/2011 z 19. januára 2012, ktorým krajský súd zamietol žalobu sťažovateľov proti rozhodnutiam Sociálnej poisťovne, ústrediu Bratislava, sp. zn. 1075-8/2011-BA, sp. zn. 10922-2/2011-BA a sp. zn. 10917-3/2011-BA, všetky zo 4. februára 2011. Sťažovatelia si v správnom konaní proti Sociálnej poisťovni, pobočke Trnava a neskôr v odvolacom konaní proti Sociálnej poisťovni, ústrediu Bratislava

uplatňovali nároky z úrazového poistenia, ktoré im priznané neboli, pretože podľa odôvodnenia správneho orgánu zamestnávateľ neuznal úmrtie ich manžela a otca, ktoré malo byť relevantnou sociálnou udalosťou na priznanie dávky, za pracovný úraz. Podľa sťažovateľov podstatou následného konania pred všeobecnými súdmi bolo posúdenie dvoch otázok, a to, či v danej veci išlo o pracovný úraz a kto má právomoc o tom rozhodnúť. Najvyšší súd v zhode s krajským súdom dospel k záveru, že Sociálna poisťovňa nie je povinná vyčerpávajúco skúmať, či k úmrtiu manžela a otca sťažovateľov došlo následkom pracovného úrazu, pretože jej taká povinnosť nevyplýva zo zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnom poistení“). Právomoc rozhodnúť o takejto otázke prináleží iba všeobecnému súdu v civilnom konaní na základe návrhu na začatie konania v intenciách § 80 písm. c) Občianskeho súdneho poriadku (ďalej aj „OSP“) a ani súd v správnom súdnictve, kde ide o osobitný druh konania, nie je oprávnený nahrádzať takéto rozhodnutie všeobecného súdu. Keďže sťažovatelia nevyužili možnosť domáhať sa určenia pred súdom, že k úmrtiu manžela a otca sťažovateľov došlo následkom pracovného úrazu, nepreukázali rozhodujúcu skutočnosť na vznik a existenciu nároku z titulu náhrady škody, a teda v konečnom dôsledku neniesli v tomto smere dôkazné bremeno.

3. V tejto súvislosti najvyšší súd v odôvodnení napadnutého rozsudku uviedol: „Organizačná zložka Sociálnej poisťovne pred vydaním rozhodnutia postupuje tak, aby presne a úplne zistila skutočný stav veci a na ten účel obstará potrebné podklady na rozhodnutie (§ 195 ods. 1 zákona č. 461/2003 Z. z.).

V zmysle § 198 ods. 1 zákona č. 461/2003 Z. z. ak sa v konaní vyskytne otázka, o ktorej už právoplatne rozhodol iný príslušný orgán, je organizačná zložka Sociálnej poisťovne takýmto rozhodnutím viazaná; inak si organizačná zložka Sociálnej poisťovne môže o takejto otázke urobiť úsudok alebo dá príslušnému orgánu podnet na začatie konania.

Z citovaného ustanovenia vyplýva, že Sociálna poisťovňa si na základe predložených dokladov o určitej otázke úsudok urobiť môže, nemá však takú povinnosť a nie je ani povinná vykonávať vyčerpávajúce dokazovanie.

Pokiaľ zákonodarca hovorí o podnete na začatie konania príslušného orgánu, pod takým podnetom je potrebné považovať najmä podnet na účely iného správneho konania. Konanie o určenie, či tu právny vzťah alebo právo je alebo nie je, ak je na tom naliehavý právny záujem, totiž podľa § 80 písm. c) O. s. p. možno začať len na základe návrhu na začatie konania (žaloby), nie je možné začať ho z podnetu, ex offo. Sociálna poisťovňa nie je legitimovaná na podanie takej určovacej žaloby.

Z administratívnych spisov pobočky a ústredia Sociálnej poisťovne vyplýva, že žalobcovia 1/ a 2/ v zápisnici z ústneho pojednávania na pobočke Sociálnej poisťovne Trnava dňa 8. novembra 2010 svojimi podpismi potvrdili, že boli poučení o možnosti riešiť neuznanie poškodenia zdravia zamestnávateľom súdnou cestou, a taktiež o tom, aby takú skutočnosť oznámili pobočke do ôsmich dní odo dňa pojednávania. Žalobkyňa 1/, ktorá bola v správnom konaní splnomocnená žalobcom 2/ na jeho zastupovanie, listom z 11. novembra 2010 pobočke oznámila, že žalobu o určenie, že úmrtie jej manžela bolo úmrtím v dôsledku pracovného úrazu podá v prípade, ak pobočka na základe predložených dôkazov úmrtie jej manžela neuzná za pracovný úraz. V konaní o odvolaní proti rozhodnutiam pobočky žalobkyňa 1/ listom z 24. januára 2011 žalovanej oznámila, že žalobu nepodala ani nepodá a že stále trvá na tom, že je v práve.

Z uvedeného je zrejmé, že žalobcovia boli poučení o možnosti podať na súd určovaciu žalobu. V takom prípade by žalovaná mohla konanie o nároku na úrazové dávky prerušiť a pokračovať v ňom po skončení súdneho konania podľa § 80 písm. c) O. s. p. Pokiaľ však žalobcovia namietali, že žalovaná mala vydať predbežné rozhodnutie, taká námietka nie je dôvodná vzhľadom na nedostatok kompetencie oboch správnych orgánov o takej otázke rozhodovať.

Vzhľadom na neexistenciu rozhodnutia súdu o tom, že k úmrtiu došlo v dôsledku pracovného úrazu, žalovaná ako aj prvostupňový správny orgán nepochybili, keď si o tejto otázke urobili úsudok, dospejúc na základe predložených dokladov k záveru, že o pracovný úraz nešlo.

Žalobcovia nevyužili možnosť domáhať sa určenia, že k úmrtiu došlo následkom pracovného úrazu. Taká okolnosť je však pre vznik nároku na úrazové dávky rozhodujúca. Jej nepreukázanie malo v správnom konaní za následok neunesenie dôkazného bremena

s následkom zamietnutia žiadosti o úrazové dávky (§ 94 ods. 1 a § 101 ods. 1 zákona č. 461/2003 Z. z.).

Kedže odporkyňa nie je orgánom, ktorý by bol oprávnený rozhodnúť, či k úmrtiu M. T. došlo následkom pracovného úrazu (na také rozhodnutie je oprávnený iba súd v civilnom súdnom konaní) a vzhľadom na to, že úsudok žalovanej podľa § 198 ods. 1 vety za bodkočiarkou zákona č. 461/2003 Z. z. nemá povahu správneho uváženia (§ 245 ods. 2 O. s. p.), súd v správnom súdnictve taký úsudok nie je oprávnený preskúmať.

Súd v správnom súdnictve, ktoré je osobitným druhom konania, upraveným v piatej časti Občianskeho súdneho poriadku, nie je oprávnený nahrádzať rozhodnutie súdu, ktoré môže byť vydané len v civilnom súdnom konaní.“

4. Sťažovatelia vyslovujú presvedčenie, že rozsudok najvyššieho súdu je arbitrárny, odchyľujúci sa od kogentných ustanovení príslušných právnych predpisov a porušuje ich označené základné právo podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a právo podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru. Najvyššiemu súdu vytýkali, že sa (rovnako ako krajský súd) nesprávne vysporiadal s otázkou právomoci správneho orgánu rozhodnúť o relevantnej sociálnej udalosti. Zdôraznili pritom, že ak by Sociálna poisťovňa nemala právomoc rozhodnúť o otázke pracovného úrazu, mala by vyzvať sťažovateľov na odstránenie nedostatku podania a konanie prerušiť a v prípade neodstránenia vady následne konanie zastaviť. Ak tak neurobila, znamená to, že buď rozhodla vo veci, v ktorej nie je oprávnená rozhodnúť, a v takom prípade bolo jej rozhodnutie nezákonné a malo byť všeobecnými súdmi zrušené, alebo bola oprávnená v danej veci rozhodnúť, a potom malo jej rozhodnutie a odôvodnenie spĺňať všetky požiadavky, ktoré ústava a zákon na rozhodnutie správneho orgánu kladie.

5. Sťažovatelia v ústavnej sťažnosti uviedli:

«Kedže v danom prípade išlo o nárok na úrazovú dávku, vznik ktorého je priamo podmienený smrťou v dôsledku pracovného úrazu (§ 94 ods. 1 a § 101 ods. 1 zákona č. 461/2003 Z. z.), je na priznanie tohto nároku nevyhnutné zistiť, či k pracovnému úrazu došlo alebo nie.

Pracovný úraz je legálny pojem, ktorého definícia na účely zákona č. 461/2003 Z. z. je obsiahnutá v § 8 tohto zákona. Zároveň platí, že to, či ide alebo nejde o pracovný úraz

nie je závislé od rozhodnutia akéhokoľvek orgánu, ale od sledu skutočností, ktoré buď nastali alebo nenastali. Inými slovami, orgán aplikácie práva v tejto otázke svojim rozhodnutím pracovný úraz „nekonštituuje, ale len deklaruje“.

Úrazové poistenie a v rámci neho úrazové dávky sú súčasťou sociálneho poistenia. Na konanie v dávkových veciach, teda aj na konanie o úrazovej dávke, je príslušná organizačná zložka Sociálnej poisťovne v prvom stupni a ústredie v druhom stupni.

Z povahy veci je mimo rozumnú pochybnosť, že ak zákon výslovne neustanovuje inak, ten orgán, ktorý je oprávnený vo veci rozhodnúť, je v prvom rade povinný skúmať, či sú splnené materiálne predpoklady na vznik nároku a teda, v tomto prípade, priznanie dávky.

Ak teda zákon zveruje Sociálnej poisťovni rozhodnúť o nároku na dávku, ktorej podmienkou je smrť zamestnanca v dôsledku pracovného úrazu, potom nie je nevyhnutné, aby zákon výslovne ustanovil, že Sociálna poisťovňa je oprávnená rozhodovať o pracovnom úraze - teda o tom, či sú splnené podmienky vzniku nároku.

Najvyšší súd SR na jednej strane autorizuje postup Sociálnej poisťovne, ktorým zisťovala skutkový stav, hodnotila dôkazy, pridržala sa stanoviska odboru lekárskej posudkovej činnosti Sociálnej poisťovne pri ustálení odpovede na otázku, že smrť p. T. nebola pracovným úrazom, na druhej strane vyvodzuje záver, že práve toto je oprávnený urobiť iba a len okresný súd v prvom stupni. Najvyšší súd SR zaťažením uvedených dôvodov vzájomnou rozpornosťou učinil na ich základe vyведенé závery z pohľadu sťažovateľov svojvoľnými a nepreskúmateľnými.

V prípade sťažovateľov má otázka existencie pracovného úrazu typickú povahu predbežnej otázky. Podľa ustanovenia §198 ods. 1 a 2 zákona č. 461/2003 Z. z., „Ak sa v konaní vyskytne otázka, o ktorej už právoplatne rozhodol iný príslušný orgán, je organizačná zložka Sociálnej poisťovne takýmto rozhodnutím viazaná; inak si organizačná zložka Sociálnej poisťovne môže o takejto otázke urobiť úsudok alebo dá príslušnému orgánu podnet na začatie konania. (ods. 1) Organizačná zložka Sociálnej poisťovne si nemôže ako o predbežnej otázke urobiť úsudok o tom, či a kto spáchal trestný čin, priestupok, správny delikt, alebo o osobnom stave fyzickej osoby, ak patri o ňom rozhodovať súdu. (ods. 2)“

Kvalifikácia smrti p. T. pod rubriku pracovný úraz patri do právomoci (organizačnej zložky) Sociálnej poisťovne. V konečnom dôsledku vykonala Sociálnu poisťovňa za týmto

účelom v prípadoch sťažovateľov dokazovanie. Jeho výsledky tak Krajský sud v Trnave, ako ani Najvyšší súd SR nespochybnili. Organizačná zložka si o tejto otázke urobila úsudok (čo ako vadný). Jeho vykonanie odobril Najvyšší súd SR. Potvrdil teda právomoc Sociálnej poisťovne negatívne rozhodnúť - rozhodnúť o tom, že smrť pána T. nebola pracovným úrazom. Problematickým z pohľadu zachovania práva sťažovateľov na súdnu ochranu sa tento postup stal v okamihu, keď im Najvyšší súd SR uprel ochranu v prípade pozitívneho rozhodnutia. Napriek dovolávaniu sa právomoci Sociálnej poisťovne rozhodnúť, že smrť pána T. bola pracovným úrazom, ich jednoducho odkázal na konanie pred okresným súdom s tým, že Sociálna poisťovňa o tejto otázke nemala právomoc rozhodnúť. Táto právomoc jej pritom explicitne vyplýva z vyššie citovaného ustanovenia § 198 ods. 1 a 2 zákona č. 461/2003. ...

Z vyššie uvedeného vyplýva, že závery tak Krajského súdu v Trnave, ako aj Najvyššieho súdu SR v základnej otázke, v otázke právnej kvalifikácie smrti p. T., ktorá mala založiť nárok sťažovateľky I na priznanie (i) jednorazového odškodnenia, (ii) nároku na náhradu nákladov spojených s pohrebom a sťažovateľa II na priznanie nároku na jednorazové odškodnenie, sú z dôvodu neodstrániteľných vnútorných rozporov nepreskúmateľné a tým je odôvodnenie oboch rozhodnutí v rozpore s požiadavkou, ktorú na odôvodnenie kladie aj čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru. Bezprostredným následkom je aj zásah do základného práva podľa čl. 20 ústavy a čl. 1 protokolu č. 1 k dohovoru spočívajúci v nepriznaní finančného plnenia, na ktoré mali sťažovatelia nárok.»

6. Sťažovatelia voči všeobecným súdom namietali taktiež nedostatočný rozsah vykonaného dokazovania a v tejto súvislosti absentujúce precízne odôvodnenie vyhlásených rozsudkov, pričom okrem iného uviedli:

«Sťažovatelia si uvedomujú, že úlohou ústavného súdu nie je skúmať správnosť znaleckých zistení a zistení inšpektorátov práce v konaní o ústavnej sťažnosti. Zastávajú však názor, že spôsob, akým sa Sociálna poisťovňa vysporiadala v prvom aj druhom stupni s týmito dôkazmi bol v rozpore s ústavnými požiadavkami, kladenými na konanie orgánov aplikácie práva. Sťažovateľom sa nedostalo ochrany ani v rámci správneho súdnictva, čím sa táto vada konania „preniesla“ aj do napadnutého rozsudku Najvyššieho súdu SR.

Znalecký posudok obsahoval o. i. odpovede znalca na otázky, ktoré sa týkali vonkajších vplyvov, ktorým bol zosnulý p. M. T. vystavený v čase smrteľného pracovného úrazu a ich súvislosti s povahou práce, ktorú vykonával, vonkajšími okolnosťami jeho výkonu, ako aj jeho zdravotným stavom. Inými slovami, išlo o odpovede na otázky, či vonkajšie vplyvy, spôsobené prácou, ktorú vykonával, mohli viesť k jeho úmrtiu. Záverom znalca bolo, že úmrtie jednoznačne splňa charakteristiky pracovného úrazu.

Z činnosti inšpektorátov práce, konkrétne z (i) Protokolu inšpekcie práce Trnava č. ITA-31-28-2.2/P-JI-10 z 10. 09. 2010, v znení jeho Dodatku č. 1 z 27. 09. 2010, (ii) Rozhodnutia Inšpektorátu práce Trnava č. R 146/2010/SE z 06. 12. 2010 a z (iii) rozhodnutia Národného inšpektorátu práce č. S/2011/00341-2.1 O-02/2011 z 03. 02. 2011, vyplýva, že na strane zamestnávateľa zosnulého p. M. T. došlo k porušeniu viacerých povinností na úseku bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v čase, kedy došlo k úmrtiu p. M. T. a všetky tieto orgány šetrili toto úmrtie ako smrteľný pracovný úraz.

Je teda zrejmé, že orgány aplikácie práva mali k dispozícii dôkazy o tom, že (i) k úmrtiu p. M. T. došlo pôsobením vonkajších faktorov, majúcich pôvod v práci, ktorú vykonával a (ii) na strane zamestnávateľa došlo k porušeniu povinností na úseku bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, a to práve vo vzťahu k času, miestu a práci, ktoré vykonával p. M. T.. Kombinácia týchto dôkazov bez ďalšieho svedčila v prospech tvrdenia, že p. M. T. zomrel v dôsledku pracovného úrazu. Ak sa orgány aplikácie práva s týmito zásadnými závermi nestotožnili, bolo nevyhnutné, aby dostatočným a vyčerpávajúcim spôsobom dali odpoveď na otázku, prečo tieto dôkazy nevzali do úvahy.“

7. V petite sťažnosti sťažovatelia žiadali vydať nález, ktorým by ústavný súd vyslovil porušenie ich označeného základného práva podľa ústavy a práva podľa dohovoru rozsudkom najvyššieho súdu, zrušil rozsudok najvyššieho súdu, vrátil vec na nové konanie a priznal im náhradu trov konania.

8. Na základe výzvy ústavného súdu sa písomnosťou z 26. marca 2014 vyjadril k veci najvyšší súd v zastúpení predsedníčky senátu, ktorá považuje napadnutý rozsudok najvyššieho súdu za dostatočne právne vyargumentovaný a náležite odôvodnený, a preto navrhla, aby ústavný súd podanej sťažnosti nevyhovel. Opätovne pritom zdôraznila:

„... pri nedostatku právomoci Sociálnej poisťovne rozhodovať o tom, či k úmrtiu došlo v dôsledku pracovného úrazu Sociálna poisťovňa má možnosť o takej otázke si urobiť úsudok (§ 198 ods. 1 zákona o sociálnom poistení), nemá však povinnosť vykonávať vyčerpávajúce dokazovanie o takejto otázke. Pokiaľ nie je daná právomoc Sociálnej poisťovne, súd v správnom súdnictve pri preskúmvaní zákonnosti jej rozhodnutí o nároku na úrazové dávky nie je oprávnený posudzovať správnosť úsudku o tom, že k úmrtiu došlo/nedošlo v dôsledku pracovného úrazu. Nebol preto dôvod vysporiadať sa v rozhodnutí súdu s námietkami sťažovateľov čo do dôvodov o ich tvrdeniach, že k úmrtiu došlo v dôsledku pracovného úrazu. Dokazovanie ohľadom spornej otázky môže byť predmetom konania v civilnom súdnom konaní, uvedenom v § 7 ods. 1 O. s. p., nie v správnom súdnictve podľa Piatej časti Občianskeho súdneho poriadku.“

9. V súlade so súhlasom účastníkov konania ústavný súd podľa § 30 ods. 2 zákona o ústavnom súde upustil v danej veci od ústneho pojednávania, pretože dospel k názoru, že od tohto pojednávania nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci.

10. Podľa čl. 124 ústavy ústavný súd je nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti. Ústavný súd rozhoduje podľa čl. 127 ods. 1 ústavy o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

11. Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky. Podľa čl. 20 ods. 1 ústavy každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva. Dedenie sa zaručuje.

12. Podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom. Podľa čl. 1 dodatkového protokolu každá fyzická osoba alebo právnická osoba má právo pokojne užívať svoj majetok. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku s výnimkou verejného záujmu a za podmienok, ktoré ustanovuje zákon a všeobecné zásady medzinárodného práva.

13. Základné právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru zaručujú, že každý má právo na to, aby sa v jeho veci v konaní pred všeobecnými súdmi rozhodovalo podľa relevantnej právnej normy, ktorá môže mať základ v platnom právnom poriadku Slovenskej republiky alebo takých medzinárodných zmluvách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom, ktorý predpisuje zákon. Súčasne má každý právo na to, aby sa v jeho veci vykonal ústavne súladný výklad aplikovanej právnej normy, ktorý predpokladá použitie ústavne súladne interpretovanej platnej a účinnej normy na zistený stav veci (IV. ÚS 77/02, III. ÚS 63/06).

14. Z pohľadu ústavnoprávneho treba určiť povahu prípadov, v ktorých nesprávna aplikácia jednoduchého práva všeobecným súdom má za následok porušenie označených základných práv a slobôd. V konaní o ústavnej sťažnosti možno za také považovať prípady, v ktorých nesprávna aplikácia jednoduchého práva je spätá s konkurenciou noriem tohto práva, prípadne konkurenciou interpretačných alternatív, v ktorých sa odráža kolízia ústavných princípov, a naostatok za také možno považovať prípady svojvoľnej aplikácie jednoduchého práva. Pojem svojvoľne možno interpretovať na prípady, keď všeobecný súd urobí taký výklad použitej právnej normy, ktorý je v extrémnom rozpore s princípom spravodlivosti alebo ho urobí v inom než zákonom ustanovenom a právnom myslení konsenzuálne akceptovanom význame či bez bližších nerozpoznateľných kritérií (I. ÚS 108/2014).

15. Ústavný súd k tomu konštatuje, že orgánom verejnej moci a predovšetkým všeobecným súdom nemožno tolerovať pri interpretácii zákonných ustanovení prílišný

formalistický postup, ktorý vedie k zjavnej nespravodlivosti. Všeobecný súd nie je absolútne viazaný doslovným znením zákona, ale môže a musí sa od neho odchýliť, pokiaľ to vyžaduje účel zákona, história jeho vzniku, systematická súvislosť alebo niektorý z ústavnoprávných princípov. Pri výklade a aplikácii právnych predpisov teda nemožno opomínať ich účel a zmysel, ktorý nie je vyjadrený len v slovách a vetách toho-ktorého zákonného predpisu, ale i v základných princípoch právneho štátu.

16. Pri preskúmaní skutkového stavu, predložených listinných dôkazov, vyžiadaných súdnych spisov a posúdenia právneho stavu dospel ústavný súd k záveru, že ústavná sťažnosť je dôvodná, pretože postupom najvyššieho súdu práve z dôvodu prílišného formalizmu pri interpretácii relevantného právneho predpisu došlo k porušeniu sťažovateľmi označeného základného práva.

17. Sociálne poistenie podľa § 2 písm. c) zákona o sociálnom poistení je úrazové poistenie ako poistenie pre prípad poškodenia zdravia alebo úmrtia v dôsledku pracovného úrazu, služobného úrazu (ďalej len „pracovný úraz“) a choroby z povolania.

Podľa § 94 ods. 1 zákona o sociálnom poistení manžel, manželka a nezaopatrené dieťa poškodeného, ktorý zomrel v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania, majú nárok na jednorazové odškodnenie.

Podľa § 101 ods. 1 zákona o sociálnom poistení ak poškodený zomrel v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania, má ten, kto uhradil náklady spojené s pohrebom, nárok na ich náhradu.

Podľa § 195 ods. 1 zákona o sociálnom poistení organizačná zložka Sociálnej poisťovne pred vydaním rozhodnutia postupuje tak, aby presne a úplne zistila skutočný stav vecí, a na ten účel obstará potrebné podklady na rozhodnutie.

Podľa § 195 ods. 2 zákona o sociálnom poistení podkladom pre vydanie rozhodnutia sú najmä podania, návrhy a vyjadrenia účastníkov konania, dôkazy, čestné vyhlásenia, ako

aj skutočnosti všeobecne známe alebo známe organizačnej zložke Sociálnej poisťovne z jej činnosti.

Podľa § 195 ods. 1 zákona o sociálnom poistení organizačná zložka Sociálnej poisťovne pri posudzovaní veci objasňuje rovnako dôkladne všetky rozhodujúce skutočnosti bez ohľadu na to, či svedčia v prospech, alebo v neprospech účastníka konania.

Podľa § 198 ods. 1 zákona o sociálnom poistení ak sa v konaní vyskytne otázka, o ktorej už právoplatne rozhodol iný príslušný orgán, je organizačná zložka Sociálnej poisťovne takýmto rozhodnutím viazaná; inak si organizačná zložka Sociálnej poisťovne môže o takejto otázke urobiť úsudok alebo dá príslušnému orgánu podnet na začatie konania.

Podľa § 198 ods. 2 zákona o sociálnom poistení organizačná zložka Sociálnej poisťovne si nemôže ako o predbežnej otázke urobiť úsudok o tom, či a kto spáchal trestný čin, priestupok, správny delikt, alebo o osobnom stave fyzickej osoby, ak patrí o ňom rozhodovať súdu.

18. Podstatu predloženej sťažnosti a aj konania pred všeobecnými súdmi tvorí otázka interpretácie označených ustanovení zákona o sociálnom poistení na konkrétny prípad sťažovateľov, najmä právne posúdenie, či Sociálnej poisťovni prináleží posudzovať, či úraz zamestnanca, z ktorého sa uplatňuje celý komplex úrazových dávok, bol pracovným úrazom a do akej miery má byť takéto posúdenie predmetom prieskumu zo strany všeobecných súdov v rámci správneho súdnictva.

19. Najvyšší súd vychádzal z premisy, že zo žiadneho ustanovenia zákona o sociálnom poistení nevyplýva oprávnenie Sociálnej poisťovne rozhodovať o tom, či úraz bol pracovným úrazom. Ústavný súd nesúhlasí s týmto tvrdením najvyššieho súdu, pretože ak Sociálna poisťovňa rozhoduje o priznaní úrazovej dávky, čo nepochybne patrí do jej právomoci, musí sa v rámci predbežnej otázky vysporiadať so skutočnosťou, či došlo k pracovnému úrazu, keďže pracovný úraz je v takom prípade rozhodnou právnou

skutočnosťou a ako jedna z materiálnych podmienok tvorí imanentnú súčasť zákonnej dávkovej schémy pre priznanie úrazovej dávky. Posudzovanie tejto predbežnej otázky pritom nemôže byť úplne svojvoľné či neodôvodnené, ale musí sa riadiť zákonnými pravidlami (najmä v zmysle § 195 a § 198 zákona o sociálnom poistení), ktorých účelom je presné a úplné zistenie skutočného stavu veci. Sociálna poisťovňa ako orgán aplikujúci právo musí pri svojej činnosti dbať na to, aby jej rozhodnutia a konanie, ktoré im predchádzalo, majú na mysli predovšetkým vykonávanie dokazovania v rámci zákona o sociálnom poistení, boli úplné, presvedčivé a vzbudzovali dôveru v spravodlivosť. Pokiaľ skutkové závery vyplývajúce z posúdenia predbežnej otázky sú bez akéhokoľvek akceptovateľného racionálneho základu a v príkrom rozpore s predloženými podkladmi či vykonanými dôkazmi, nemožno hovoriť o zákonomom rozhodnutí orgánu verejnej správy.

20. Vo veci sťažovateľov Sociálna poisťovňa vyslovila v rámci predbežnej otázky záver, že pracovný úraz u nebohého zamestnanca nebol preukázaný, pričom z pohľadu sťažovateľov neprihliadla na nimi predkladané dôkazy, ktoré opätovne predložili v rámci prieskumu zákonnosti rozhodnutia správneho orgánu podľa piatej časti druhej hlavy Občianskeho súdneho poriadku na základe nimi podanej žaloby príslušnému všeobecnému súdu. Ak Sociálna poisťovňa vydala rozhodnutia na základe úsudku prijatého v rámci predbežnej otázky, je potom úlohou všeobecných súdov, aby v rámci postupu podľa § 247 a nasl. OSP a v medziach podanej žaloby preskúmali, či prijatý záver správneho orgánu o relevantnej predbežnej otázke mal oporu v dokazovaní potrebnom na jej riadne objasnenie, alebo či nejde o exces alebo zjavnú svojvôľu, ktorá môže mať za následok vyslovenie nezákonnosti rozhodnutí a postupu správneho orgánu. Vo veci sťažovateľov najvyšší súd a ani krajský súd neuskutočnili takýto prieskum, napriek tomu, že sťažovatelia namietali spôsob dokazovania a vyhodnotenie predbežnej otázky, ktorá v konečnom dôsledku viedla k nepriznaniu úrazovej dávky zo strany správneho orgánu. Najvyšší súd žiadnym spôsobom bližšie nereagoval na tieto sťažovateľmi vznesené námietky, uspokojil sa s konštatovaním, že sťažovatelia nevyužili možnosť podať na súd určovaciu žalobu podľa § 80 písm. c) OSP, a tak správny orgán si urobil o spornej otázke pracovného úrazu úsudok sám, pričom nebol povinný vykonávať vyčerpávajúce dokazovanie. Ústavný súd opakovane uvádza, že správny orgán nemôže konať svojvoľne ani pri formulovaní úsudku v rámci

predbežnej otázky a aj takýto postup má byť predmetom prieskumu zákonnosti napadnutého rozhodnutia, k čomu vo veci sťažovateľov nedošlo. Súd pritom môže vykonať všetky potrebné dôkazy nevyhnutné na preskúmanie napadnutého rozhodnutia a nie je viazaný skutkovým stavom zisteným správny orgánom (§ 250i OSP).

21. Ústavný súd konštatuje, že postup najvyššieho súdu pri prieskume zákonnosti žalobou napadnutých rozhodnutí Sociálnej poisťovne bol striktne formálny a ústavne neudržateľný, keď neposkytol stanoveným spôsobom ochranu právam sťažovateľov, pokiaľ neuznal ich nárok na odškodnenie bez podrobnejšieho rozboru, len s odkazom na uplatnenie nároku podľa § 80 písm. c) OSP. Ústavný súd bez toho, aby posudzoval zistený skutkový stav v danej veci alebo aby priamo vstupoval do právnych úvah konajúceho najvyššieho súdu, uvádza, že v danom prípade išlo z jeho strany len o formálny výkon práva, ktorý je v rozpore s požiadavkami základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, resp. práva na spravodlivé prejednanie veci podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru až do tej miery, že vzbudzuje nedôveru verejnosti v zákonné rozhodovanie všeobecných súdov. Bude úlohou najvyššieho súdu v ďalšom konaní rešpektovať názor ústavného súdu (najmä body 19 a 20 nálezu) a preskúmať zákonnosť napadnutých rozhodnutí v širšom rozsahu a súčasne primerane reagovať na námietky sťažovateľov.

22. Po vyslovení arbitrárnosti napadnutého uznesenia ústavný súd dodáva, že predmetom určenia podľa § 80 písm. c) OSP môže byť len právo alebo právny vzťah, ale nie právna skutočnosť, za predpokladu, ak nie je možné uplatniť nárok na plnenie, ktorý v predmetnej veci bol správne uplatnený.

23. Ústavný súd pri posudzovaní zásahu do základného práva sťažovateľov vlastníť majetok podľa čl. 20 ods. 1 ústavy a podľa čl. 1 dodatkového protokolu prihliadal najmä na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“), v zmysle ktorej sa za majetok považuje aj majetková hodnota vrátane pohľadávky, o ktorých môžu sťažovatelia tvrdiť, že majú aspoň legitímnu nádej na jej zhmotnenie (rozsudok ESLP vo veci PINE VALLEY DEVELOPMENTS LTD. a iní v Írsko z 29. 11. 1991 a rozsudok ESLP vo veci PRESSOS COMPANIA NAVIERA S. A. a iní v. Belgicko z 20. 11. 1995).

Ústavný súd uvádza, že arbitrárnosť rozsudku najvyššieho súdu, poprela legitímnu nádej sťažovateľov na zhmotnenie ich majetkových očakávaní. Vychádzajúc z uvedeného ústavný súd preto vyslovil aj porušenie základného práva sťažovateľov vlastniť majetok podľa čl. 20 ods. 1 ústavy, resp. podľa čl. 1 dodatkového protokolu v spojení s porušením základného podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru (bod 1 výroku nálezu).

24. Podľa čl. 127 ods. 2 ústavy ak ústavný súd vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené práva alebo slobody podľa odseku 1, a zruší také rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah. Ústavný súd môže zároveň vec vrátiť na ďalšie konanie, zakázať pokračovanie v porušovaní základných práv a slobôd alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, alebo ak je to možné, prikázať, aby ten, kto porušil práva alebo slobody podľa odseku 1, obnovil stav pred porušením.

25. Podľa § 56 ods. 2 zákona o ústavnom súde ak sa základné právo alebo sloboda porušili rozhodnutím alebo opatrením, ústavný súd také rozhodnutie alebo opatrenie zruší. Podľa § 56 ods. 3 písm. b) zákona o ústavnom súde ak ústavný súd sťažnosti vyhovie, môže vrátiť vec na ďalšie konanie.

26. Vzhľadom na to, že napadnutým rozsudkom najvyššieho súdu došlo k porušeniu základného práva sťažovateľov na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru, ústavný súd zrušil rozsudok najvyššieho súdu a vec mu vrátil na ďalšie konanie (bod 2 výroku nálezu).

27. Sťažovatelia v sťažnosti podanej ústavnému súdu taktiež žiadali, aby ústavný súd zaviazal porušovateľa ich základných práv na náhradu trov konania. Ústavný súd rozhodol podľa § 36 ods. 2 zákona o ústavnom súde o úhrade trov konania sťažovateľov, ktoré im vznikli v dôsledku právneho zastúpenia pred ústavným súdom. Ústavný súd priznal sťažovateľom trovy konania v sume 275,94 € za dva úkony právnej služby z roku 2013 a režijný paušál v súlade s § 1 ods. 3, § 11 ods. 3, § 13a ods. 1 písm. a) a c) a § 16 ods. 3

vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov. Priznanú náhradu trov právneho zastúpenia je najvyšší súd povinný zaplatiť na účet právneho zástupcu sťažovateľov (§ 31a zákona o ústavnom súde v spojení s § 149 OSP) (bod 3 výroku nálezu).

28. Vzhľadom na čl. 133 ústavy, podľa ktorého proti rozhodnutiu ústavného súdu nie je prípustný opravný prostriedok, toto rozhodnutie nadobúda právoplatnosť dňom jeho doručenia účastníkom konania.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 10. septembra 2014